

комфортного і безпечного життя. Тому необхідно усвідомити, що розвиток або регрес людської цивілізації за допомогою інформаційних технологій залежить від кількості позитивних чи негативних форм впливу цих технологій на життєдіяльність суспільства.

Крім природного середовища проживання людини об'єктивно існує інформаційне середовище її проживання, роль і значення якого весь час зростає в міру подальшого розвитку засобів масової інформації та масових комунікацій. Це середовище здійснює на людину активний вплив. Гармонійний розвиток особистості і високий рівень психічного здоров'я будуть забезпечені тоді, коли людина з дитинства житиме і розвиватиметься в умовах сприятливого, психогігієнічного інформаційного середовища.

Все перераховане вище у найбільшій мірі стосується молодого покоління, яке знаходиться на стадії навчання, тобто студентів. Якщо звичайна людина в силу різних обставин може обмежити себе від інформаційної мережі, то студентська молодь в деякій мірі вимушена бути зануреною в інформаційний простір.

Сучасні студенти занурені в нове глобальне (переважно стихійне) віртуальне інформаційне середовище, навіть незалежно від того, чи організовано у ВНЗ електронне навчання чи ні. Вони активно користуються Інтернет-ресурсами, електронними бібліотеками, електронними підручниками, засобами комп'ютерного тестування, а також спілкуються в різних соціальних мережах. За доступністю й обсягом інформації електронні ресурси набагато випереджають традиційні паперові носії, але питання якості представленої в них інформації залишається відкритим. Одним із найважливіших завдань ВНЗ за цих умов забезпечити гідну якість електронного контенту, гармонійно інтегруючи його з інформаційно-освітнім середовищем навчального закладу і навчити студентів вільно орієнтуватися в такому середовищі.

О.О. Суська

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОГНОЗУВАННЯ В СОЦІОЛОГІЇ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ: ІНТЕРПРЕТАТИВНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Суська Ольга Олександрівна – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри зв'язків з громадськістю Факультет соціальних наук і соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Методологія наукових досліджень передбачає застосування таких методів, що забезпечують виконання науковими дослідженнями функцій прогнозування та передбачення (зокрема, ускладнень, кризових станів тощо). Саме останнє періодично переставало бути актуальним (як зазначали відомі

представники соціогуманітарних наук, психологи та соціологи Г.О.Балл, С.І.Яковенко, Л.Д.Бевзенко, В.І.Волович, О.Г.Злобіна, В.С.Клименко, О.О.Сусська, В.С.Швець, Ю.І.Яковенко, ін.) приблизно із середини першого десятиліття 2000-х років, тобто одразу після розчарування у помаранчевій революції.

Прогнозування і передбачення (висування гіпотез) є критеріальними для оцінювання ефективності проведених досліджень та завжди містились у аналітичних звітах й інших результуючих документах досліджень (особливо соціологічних). Одним з позитивних прикладів такого підходу можна визнати проведене у 2017р. на замовлення НСЖУ он-лайн опитування експертів-членів Національної спілки журналістів України. Опитування було проведено за допомогою цифрової платформи «Anketa.in.ua», наданою маркетингово-соціологічною компанією «~IngDivision». Саме це дослідження дало не тільки фактуальну інформацію, але й дозволило зробити певні відкриття (наприклад, щодо стану із збільшенням агресивного ставлення до журналістів, залученості до інтернет-технологій представників середньої й старшої вікових груп, тощо). Також багато матеріалу для прогнозування майбутнього розвитку медіа та ставлення до цих змін у суспільстві й серед самих журналістів, а також вільне користування інструментами комунікації. Результати експертного дослідження підтвердили спостереження Інституту соціології, що відбуваються за допомогою щорічних моніторингів та Інституту масової інформації. Останній, вивчаючи розвиток нових медіа в Україні зазначив, що зараз «ринок онлайн-ресурсів не є регульованим в Україні. Веб-сайти не вважаються ЗМІ та не реєструються як такі. Законодавчо вони не зобов'язані розкривати свої контактні дані та/або власників» [2]. Експерти Інституту масової інформації дослідили, наскільки прозорими є найпопулярніші українські інтернет-медіа і наскільки вони готові відкривати інформацію про власників, головредів або просто контактні дані редакції. Дослідження охопило 50 найпопулярніших сайтів в Україні (за даними ТНС та Геміус за 2018р.) р. Під час дослідження оцінювалася наявність контактної інформації, наявність інформації про головного редактора, та наявність інформації про власника інтернет-ресурсу (тобто про фізичну особу, яка є кінцевим бенефіціаром). За результатами дослідження, переважно відкритими, тобто такими, які надали інформацію по всіх трьох пунктах – і контакти, і головред, і власник (або хоча б ТОВ чи ГО, на яких зареєстровано сайт) виявилось лише 7 українських сайтів із 50, які підлягали дослідженню (14 % від загальної кількості): ZIK.ua, Hromadske.ua, Liga.net, KP.ua, УНІАН, Дзеркало тижня, Focus.ua). Ще 14% сайтів виявилися переважно закритими і надали інформацію лише по одному з пунктів, і в більшості це були лише контакти.

Це такі сайти, як «Обозреватель» (повна контактна інформація), Sensor.net, Comments.ua, які подали в контактних даних свою електронну пошту та телефон, Vagnet.org, Facenews, та enovosty.com – лише е-мейл, Expres.ua згадав тільки юридичну структуру, до якої належить [2]. Методологічно не охопленою проблемою є зростання агресії проти журналістів в суспільстві. У проведеному автором дослідженні (2017р.) цій проблемі було приділено особливу увагу [3, с. 59 - 60]. Навіть знання Закону України «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів» , як виявило дослідження експертів-членів НСЖУ, більш поширене серед середньої і старшої вікових груп. Хоч страждають від агресивного ставлення (див. Діагр.1) найменш досвідчені (а відтак, й молодші за віком). Як повідомляє «Барометр свободи слова» в Україні [1] з початку 2019р. сталися 3 побиття журналістів, 33 перешкоджання діяльності, 9 погроз, ін.

Діаграма 1.

Агресивна налаштованість суспільства щодо журналістів, безумовно, впливає на роботу журналістів і сприймається неоднаково представниками різних вікових груп (діаграма 1); найбільше тривоги щодо агресивного ставлення до журналістів проявляють групи 26-35 років та 36-45 років, тобто саме ті, хто найчастіше стикається з певними небезпеками та працює в «горячих» точках і ситуаціях. Особливо на це треба звернути увагу, зважаючи на те, що країна знаходиться фактично в стані війни на Сході, і загальне тло

неспокою розповсюджується також й на мирні території. Ставлячи в он-лайн опитуванні запитання про те, хто найчастіше порушує законодавство щодо прав і можливостей журналістів здійснювати свою професійну діяльність, організатори дослідження навіть не очікували такої високої активності респондентів. Тут методологія прогнозування скоріш базувалась на соціально-психологічних підходах, ніж, власне, соціологічних.

Останні події в суспільстві, об'єктивна системна криза в суспільстві, соціально-політична напруженість – всі ці причини зробили актуалізацію цього запитання найвищою (див. Табл. 1).

Таблиця. 1.

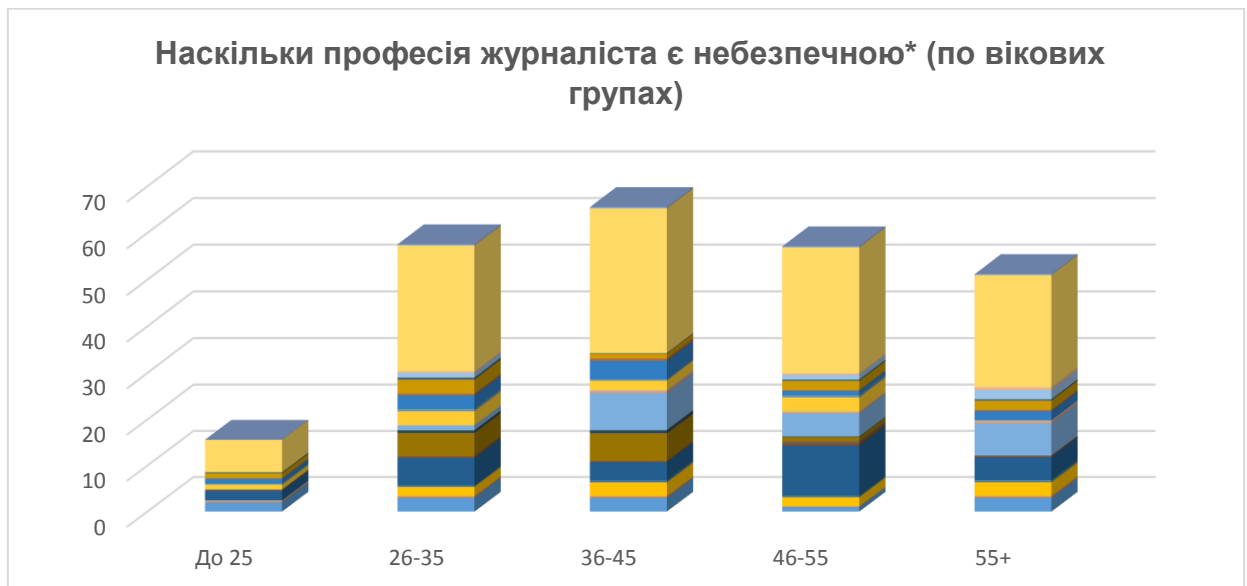
Хто найчастіше, на Вашу думку, порушує законодавство щодо прав і можливостей журналістів здійснювати свою професійну діяльність?

	До 25	26-35	36-45	46-55	55+	Чоловіки	Жінки
Чиновники держустанов	0,0	21,1	34,2	23,7	21,1	50,0%	50,0%
Представники великого бізнесу	11,1%	16,7%	33,3%	16,7%	22,2%	44,4%	55,6%
Представники політичних партій	12,0%	24,0%	20,0%	28,0%	16,0%	28,0%	72,0%
Представники охоронних систем та установ	0,0%	40,0%	10,0%	30,0%	20,0%	50,0%	50,0%
Представники органів МВС, патрульної поліції	9,1%	18,2%	45,5%	9,1%	18,2%	58,3%	41,7%
Люди на вулицях	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	33,3%	66,7%	33,3%
Хтось інший	0,0%	36,4%	9,1%	27,3%	27,3%	36,4%	63,6%

Проблема агресії проти журналістів в будь якому суспільстві – це насамперед проблема культури і цивілізованості суспільства, рівня його толерантності, розуміння і справедливості та демократії. Продуктування уявлення про те, що професія журналіста є небезпечною не поліпшує імідж українського суспільства в уявленні європейської спільноти, що також повинно бути в колі уваги як НСЖУ, так і владних структур. Про це свідчать також відповіді на запитання, наскільки професія журналістів є небезпечною та кореляція із

результатами відповідей на запитання: «Яким чином змінився, за останні 3 роки, ступінь прояву агресії до журналістів, при виконанні ними своїх професійних обов'язків?», які продемонстрували, що відчуття ступеню агресії щодо журналістів прогресує. Лише 1,3 % змогли констатувати, що за останні три роки воно значно зменшилося, ще 13,2 % відповіли, що скоріше зменшилося, проте кожен п'ятий з опитаних відповів, що ступінь агресії «не змінився» – 19,7 %. Найбільше занепокоєння викликають високі рівні відчуття ступеню агресії проти журналістів: 26,3 % респондентів відмічають його підвищення (значно збільшився) та 30,3 % респондентів, які вважають, що він «скоріше збільшився». Таким чином сьогодні вже 56,% журналістів конче занепокоєні зростаючим рівнем агресії проти журналістів, що демонструє не тільки рівень небезпеки в суспільстві, але й зміну ставлення до журналіста як представника системи ЗМІ, яка є складовою загальної культури та «індексом демократії» в розвинутих країнах, та й в Україні була в попередні десятиліття уособленням престижності та авторитетності.

Діаграма 2.

Вплив ЗМІ на різні категорії і спільноти не має прямого поєднання-суміщення із ставленням до конкретної особи журналіста, з його актуальними результатами професійної діяльності. Тим більше, що вищезгадана низка причин агресії проти журналістів є свідченням взаємовпливу об'єктивних і суб'єктивних чинників, й зокрема недотримання законів (або їх недієздатності в кризовому суспільстві) та інші факторів, що можуть впливати на особисту безпеку журналіста та прояви агресії проти нього.

Методологія прогнозування тісно пов'язана з методами порівняльного аналізу та співставлення даних. Порівняємо дані 2017р. з результатами

опитування 2005 року^{*1}, яке поведилось серед журналістів (за ініціативи НСЖУ), де також містилось запитання «Як Ви ставитесь до проблеми захисту журналістів?». З усіх тих, хто визнає важливою цю проблему, надважливою її назвали тоді назвали 34,3 % опитаних журналістів і ще 58,5% визнали її «досить важливою» (сумарно: 92,8 %). Зокрема, з тих, хто *вважає проблему захисту журналістів надважливою*, визнають професію журналіста небезпечною 83,5 % респондентів. Всього дали відповідь «так» щодо *визнання професії журналіста небезпечною* - 67,7 %, лише 17,7 % вважають що «ні», і ще 14,5 % висловили сумніви.

Як **висновок**, можна констатувати, що в соціумі сьогодні ще не визріла думка, що ставлення до журналіста як до людини, що мусить здійснювати певні інформаційні послуги (особливо це ставлення відчувається з боку великих корпорацій та олігархічних структур) є, насамперед, методологічно невірною, й до того ж і небезпечною, як для журналістів, так і для самого соціуму. В межах локальних тематичних контекстів (ціннісні орієнтації, соціальна та індивідуальна ідентифікація, політична свідомість тощо), в усьому світі панує уособлення журналістом представника «вільної професії». Такою убезпеченою від будь-яких впливів і повинна ця професія залишатись. Таким чином інтерпретативні перспективи соціологічних досліджень мас-медіа полягають у вивченні не тільки аудиторій, але й самої спільноти журналістів, яка так само є об'єктом соціології масових комунікацій.

Список використаної літератури

1. Барометр свободи слова в Україні. Моніторинг ІМІ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imi.org.ua/?read=15791:1>
2. Дослідження Інституту масової інформації в Україні. Барометр свободи слова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imi.org.ua/advice/yak-pysaty-pro-populativ/>
3. Суська О.О. Інституціональність vs проспериті. Про зміни медіа-ландшафту та методологічні лакуни соціології масових комунікацій / О. О. Суська // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2019. – № 1. – С. 56-73.
4. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16серпня-15 листопада 2018р. /Управління Верховного комісара ООН з прав людини. – К.: УВКПЛ, 2019. – 31 с.

* Нагадаємо, що дослідження журналістів на початку 2005р. відбувалось за ініціативи Київського відділення НСЖУ, і результати його були використані під час перших слухань у Верховній Раді з питань щодо запровадження Суспільного мовлення в Україні.